

АНАЛІЗ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Стаття присвячена визначенню рівня професійної іномовної компетентності та її аналізу. Досліджено рівень студентських знань англійської мови, їх ставлення до навчання іномовної компетенції та пов'язані з цим проблеми. Особлива увага звернена на три складові сформованості професійної іномовної компетентності.

Статья посвящена определению уровня профессиональной иноязычной компетентности и ее анализа. Исследован уровень студенческих знаний английского языка, их отношение к обучению иноязычной компетенции и связанные с этим проблемы. Особое внимание обращено на три составляющие сформированности профессиональной иноязычной компетентности.

The article is devoted to determining the level of professional foreign language competence and its analysis. Investigate the level of student knowledge of English, their attitudes to learning inomovnoyi competence and related issues. Particular attention is paid to three components inomovnoyi formation of professional competence.

Іномовна професійна компетентність студентів економічних спеціальностей є невід'ємною складовою фахової компетентності. Проте навчальні програми не передбачають великої кількості годин на освоєння іноземної мови. У більшості ВНЗ викладачі не цікавляться і не використовують новітні розробки в питаннях методики викладання та інноваційних технологій навчання, як результат – рівень знань студентів залишається дуже низьким.

Для одержання даних про рівень сформованості іномовної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей нами було проведено діагностичне дослідження на I–III курсах Вінницького інституту економіки Тернопільського національного економічного університету на спеціальностях «Економіка «підприємництва» та «Фінанси»». Досліджуваних студентів було розподілено на контрольну та експериментальну групи по 100 осіб у кожній і залучено 4 викладачі іноземної мови. Констатуючий етап педагогічного експерименту проводився на початку першого семестру 2006–2007 навчального року.

Для визначення досліджуваної якості розроблено або адаптовано валідні діагностичні методики. З метою визначення рівня сформованості когнітивного компонента було запропоновано виконати певні завдання, які включали:

- читання тексту англійською мовою та перевірка розуміння прочитаного;
- завдання на використання лексичного матеріалу;
- перевірка граматичної компетенції;
- написання ділового листа.

Для визначення рівня діяльнісного компонента ми запропонували студентам роботу з діалогом, а також виконання завдання щодо аналізу проблемної ситуації та визначення шляхів її подолання.

З метою визначення рівня сформованості мотиваційного компонента ми застосували авторські методики О. Яцишина «Визначення мотивів вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей» і «Методика виявлення причин, які негативно впливають на мотивацію вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей» [3, с. 80].

Метою проведення діагностики іномовної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей було:

- визначити фактичний рівень сформованості досліджуваної якості;
- виявити найскладніші моменти в оволодіння іномовною професійною компетентністю;

– визначити залежність між рівнем сформованості іншомовної професійної компетентності студентів та їх вмотивованістю.

Рівень знань, якими володіє студент, дозволяє нам робити висновок про рівень його майбутнього професіоналізму.

Когнітивний компонент, який ми виокремили як складову іншомовної професійної компетентності, розглядається як сукупність певних компетенцій: лексичної, граматичної, семантичної, фонологічної, орфографічної, орфоепічної, соціолінгвістичної, прагматичної та дискурсивної. Щоб виявити рівень володіння студентів навички читання та розуміння тексту фахового спрямування, ми запропонували завдання, яке передбачало прочитання тексту і відповідь на десять запитань по ньому, користуючись трьома варіантами відповідей.

(T) true – правда (F) false – неправда (DS) not enough information to say – недостатньо інформації.

Завдання оцінювалось за десятибальною шкалою: 1–4 – низький рівень; 5–8 – середній рівень; 9–10 – високий рівень

Для того, щоб мати уявлення про складність запропонованого тексту для читання, наводимо його уривок:

You can say there are two kinds of fake products. The first is the product which lies about what it is, for example, sunglasses with Armani written on them but not made by Armani. A few years ago these kinds of fakes were usually very poor quality. Some 21st century fakes, however, are of a much higher standard. Ken Pearton, a police officer who is responsible for investigating these goods in Nottingham, England, says, 'The quality of some work on clothes is especially good – I sometimes need to ask people from the clothing industry if they're real or not.' The problem for the big name producers is that the only big difference between some of the fakes and the real product is the price.

Результати показали, що навичка читання та розуміння прочитаного, як ми того й очікували, покращується залежно від курсу, відповідно рівень першокурсників нижчий ніж друго- та третьоккурсників.

Результати дослідження навички читання та розуміння тексту показали, що навичка читання та розуміння тексту іноземною мовою розвинута на високому рівні у 26,5% досліджуваних, середній рівень має 37% і низький – 36,5%. Також можна спостерігати позитивну динаміку залежно від курсу навчання, наприклад: перший курс налічує 18% студентів з високим рівнем, другий курс – 25%, і третій – 35%. Така ж динаміка простежується з середнім і низьким рівнями. Залежно від спеціальності – фінанси чи економіка підприємництва – рівень знань у паралельних групах майже не відрізняється.

Під час вивчення іноземної мови дуже важливим є засвоєння достатньої кількості лексичних одиниць, які дозволять студенту як розуміти прочитане чи почуте змістове повідомлення, так і дати адекватну відповідь.

Так, науковці визначають активний і пасивний лексичний словник у кожної особистості. До активної лексики належать ті лексичні одиниці, які ми часто чуємо, розуміємо їх значення та самі використовуємо у своєму мовленні. Пасивний лексичний словник – це слова які ми можемо розуміти, проте рідко або взагалі не використовуємо.

Також варто звернути вашу увагу на виокремлення специфічної лексики, якою користуються спеціалісти різних спеціальностей. Цю специфічну лексику називають професійною або підмовою спеціальності.

З метою полегшення роботи спеціалістів різних спеціальностей видаються спеціалізовані словники. Для ВНЗ економічного профілю можна використовувати словники таких видавництв, як Longman, Macmillan, Oxford University Press. Більшість із словників зазначених видавництв доступні в електронному форматі, що дає можливість їх використання при роботі на комп'ютері.

З метою визначення рівня володіння підмовою спеціальності ми запропонували виконати завдання, метою якого було визначення розуміння студентом семантики схожих слів. Зміст завдання полягав у виборі одного із двох варіантів запропонованого пропущеного у тексті слова чи словосполучення. Для того, щоб мати уявлення про складність запропонованого завдання, наводимо його частину:

Large or small?

Experience of large and small companies is useful in different ways. I was just a ¹ *graduate trainee /graduate trainer* when I started work at EMCO with lots of other ² *new workers / new recruits*. EMCO is a ³ *subsidiary /parent company* of a US company.

З результатів видно, що студенти першокурсники, а саме 19,5% з них, володіють професійною лексикою, тоді як трохи більше половина (51,5%) має низький рівень знань. Серед другокурсників домінує група студентів із середнім рівнем знань. Третій курс має незначні відмінності в порівнянні із другим. На нашу думку, це можна пояснити непрофесійним відбором лексики активного, пасивного і потенціального словникового запасу, і як наслідок – низькою частотністю використання іншомовної професійної лексики як під час занять з іноземної мови, так і поза ними.

«Знання іноземної мови асоціюється із знанням слів, в той час як володіння мовою – з лексичними навичками, які саме й забезпечують функціонування лексики у спілкуванні», зазначають сучасні науковці [1, с. 92].

Одна з головних проблем, що постає перед викладачем, – це відбір лексичних одиниць. До основних вимог, які ставляться при такому відборі, відносять:

- сполучуваність лексичної одиниці з іншими одиницями у мовленні;
- семантична цінність;
- стилістична необмеженість (слово не залежить від стилю мовлення) [1, с. 93].

Для перевірки рівня володіння студентами граматичною системою мови нами було запропоновано виконання дуже легкого завдання, зміст якого полягав у виборі одного з двох варіантів граматичних структур.

Як ми і передбачали, навіть відносно нескладне граматичне завдання виявилось важким для виконання. Із результатів цього завдання видно, що 48% усіх респондентів показали низький рівень володіння граматичною системою мови, 33,5% – середній і лише 18,5% – високий. Рівень знань на I та II курсах значно не відрізняється. Третьокурсники ж володіють вищим рівнем граматичних знань. На нашу думку, показники низького рівня володіння граматику студентами, є неприйнятним.

Серед причин такої низької грамотності студентів можна віднести наступні:

- великий обсяг граматичного матеріалу потрібно вивчати за короткий проміжок часу;
- мотивація навчання в студентів є низькою;
- погана забезпеченість навчально-методичними матеріалами.

С. Ніколаєва зазначає, що граматичні навички мовлення повинні характеризуватись такими ознаками, як автоматизованість, гнучкість і стійкість й формуватися поетапно [1, с. 73].

Останнім завданням для перевірки рівня сформованості когнітивного компонента структури іншомовної професійної компетентності студентів економістів було написання листа. Це завдання дозволило нам перевірити, як студенти знають норм і правила написання ділової документації, а також якою є їх орфографічна та лексична грамотність.

Найпоширенішими помилками під час виконання цього завдання були:

- неправильне розташування структурних частин листа на аркуші;
- помилки при написанні звертань і вживанні великої літери;
- помилки при вживанні артиклів;
- помилки в написанні адресних даних і власних імен.

Результати показали, що 35,5% усіх студентів справились із завданням на високому рівні, 38% – на середньому і 26,5% – на низькому.

Узагальнені дані, отримані внаслідок дослідження когнітивного компонента, свідчать, що високий рівень знань мають 53 (26,5%) студенти, середній – 74 (37%) і низький – 73 (36,5%).

Таким чином, після проведення першого етапу констатувального експерименту ми отримали дані, які свідчать про дуже низький рівень лексичної, граматичної, семантичної, фонологічної, орфографічної, орфоепічної, соціолінгвістичної, прагматичної та дискурсивної компетенцій. Суттєвих відмінностей у результатах виконаних завдань не факультетах економіки підприємництва та фінансів не виявлено.

Наступним етапом у нашому дослідженні було визначення рівня сформованості мотиваційного компонента. Для його перевірки ми використовували авторські методики О. Яцишина «Визначення мотивів вивчення іноземної мови студентами економічних

спеціальностей» і «Виявлення причин, які негативно впливають на мотивацію вивчення іноземної мови» [3, с. 203].

Отримані нами в ході дослідження результати показали, що у першокурсників переважають мотиви уникнення негативного досвіду, інтегрований, мотив досягнення і прагматичний. Це можна пояснити недосвідченістю студентів. Важливий для нас лінгвопізнавальний мотив є одним з останніх в ієрархії. Проте позитивним є те, що професійний та комунікативний мотиви займають високе становище.

Зміни в мотиваційній сфері другокурсників не є суттєвими, хоча до провідних додалися мотиви саморозвитку та професійний. Піднявся у рейтингу лінгвопізнавальний мотив і послабились позиції мотиву уникнення негативного досвіду та прагматичного.

Третьокурсники вважають головними мотивами вивчення іноземної мови професійний, комунікативний, інтегративний, фінансовий, а також мотиви досягнення та самоутвердження. Значення лінгвопізнавального мотиву також зросло.

Наступним етапом нашої роботи стало визначення факторів, які негативно впливають на мотивацію вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей. Для реалізації цього завдання ми використали теж відповідну авторську методику О. Яцишина. Студентам була запропоновано заповнити таблицю з п'ятнадцяти пунктів і надати кожному з них оцінку за десятибальною шкалою. Отримані результати вказують на те, що всі зазначені фактори, які негативно впливають на вивчення іноземної мови, тією чи іншою мірою торкнулись студентів, котрі брали участь у дослідженні.

Проте спостерігаються певні відмінності між студентами різних курсів. Так, якщо студенти I курсу великого значення надають несформованості мотиву досягнення, відсутності сформованого лінгвопізнавального мотиву, низькому рівню мотивації досягнення через несформованість операційного компонента діяльності учіння, то в студентів II і III курсів ці позиції послаблюються. Найнезначнішими, на думку першокурсників, є низький рівень самовдосконалення та саморозвитку, а також відсутність мотивації досягнення через складність навчального матеріалу.

Студенти II курсу майже однаково оцінюють вплив негативних факторів, залишаючи майже таку ж ієрархічну послідовність, зменшивши їх рівень значущості порівняно з першокурсниками.

Студенти III курсу визначають відсутність сформованого лінгвопізнавального мотиву як один з провідних. Найменшого значення вони надають неоптимальному відбору навчального матеріалу.

Отже, провідними мотивами у вивченні іноземної мови студентами економічних спеціальностей є комунікативний, мотив досягнення, інтегративний, фінансовий та прагматичний. Загалом мотиваційна сфера студентів різних курсів має не надто значні відмінності. Варто зазначити, що протягом навчання спостерігається збільшення інтересу студентів до інтеграції знань з іноземної мови та професійної діяльності, а також послаблення прагматичного мотиву та мотиву афіліації. Це свідчить про професійне і психологічне зростання особистості студента.

Аналіз результатів проведених тестувань свідчить, що для більшості студентів I–III курсів властивий середній і низький рівень вмотивованості вивчення іноземної мови. Таким чином, мотиваційна сфера студентів потребує більш детального дослідження та корекції.

Рівень діяльнісного компонента ми визначали шляхом аналізу та вибору оптимальних шляхів вирішення ситуацій професійного спрямування. Завдання такого типу отримали назву «Кейс стаді» (Case study), метою якого є дослідження ситуації чи проблеми та пошук раціональних шляхів її вирішення. В процесі вирішення поставлених задач ми аналізували комунікативні, перцептивні та інтерактивні якості кожного студента.

Вміння сприймати співрозмовника належним чином – запорука роботи не лише економістів, а й працівників усіх інших галузей. Сприймання (чи перцепція) є невід'ємною складовою комунікативного процесу, тому важливим для нас на цьому етапі є визначення його фактичного рівня. Для реалізації цього завдання ми запропонували студентам виконання завдань, які проводились у формі роботи в групах. Під час виконання завдань дані фіксувались у протоколі спостереження. Так, під час вирішення проблемної ситуації ми мали змогу оцінити вміння студентів аналізувати ситуацію, слухати співрозмовника, шукати спільне рішення. Загалом ми визначили рівень розвитку перцептивних, комунікативних та інтерактивних умінь студентів на трьох рівнях: високому, середньому та низькому.

Аналіз результатів проведеного тестування свідчить, що для більшості студентів I курсу властивий дуже низький рівень перцептивного компонента – 50%. Такий високий показник можна пояснити тим, що першокурсники ще не навчилися дослухатись до своїх співрозмовників і не мають витримки дослухати повідомлення до кінця.

Динаміка розвитку цієї якості у студентів II і III курсів значно не відрізняється, але в них з'являється вміння уважно слухати і проявляти тактовність у спілкуванні.

Рівень комунікативних умінь студента залежить від культури мовлення, яка характеризується правильністю, доречністю, логічністю, точністю, виразністю і відповідністю стилю мовлення. Виконання запропонованого нами завдання дало змогу оцінити рівень комунікативних умінь. Результати виконання завдань показали, що на I курсі високий рівень мають 24,1% студентів, середній – 35% і низький – 40,9%. Серед другокурсників високий рівень властивий 27,3% студентів, середній – 42% і низький – 30,3%, а серед третьокурсників – відповідно 32%, 43% і 25%. Отже, можна стверджувати, що усне мовлення студентів характеризується в більшості випадків середнім і низьким рівнем.

Останньою складовою діяльнісного компонента є інтерактивний компонент. Він визначається у способах і прийомах впливу, тактиках і стратегіях взаємодії. Показниками інтерактивного компонента є доброзичливість, критичність, домінантність, залежність, формальність й особистісність. Результати, отримані нами в ході дослідження, свідчать про збільшення цього показника із зростанням курсу в позитивний бік.

Результати констатуючого етапу дослідження дають підстави зробити висновок, що фактичний рівень іншомовної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей не відповідає рівню якісної підготовки спеціалістів. У зв'язку з цим виникає необхідність в науковому обґрунтуванні педагогічних умов і визначення шляхів підвищення ефективності формування у майбутніх економістів іншомовної професійної компетентності під час їх навчання у ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Ніколаєва С. Ю., Біги О. Б., Бражник Н. О. та ін. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
2. Немов Р. С. Психологія: Учебник для студентів вищих пед. учеб. заведений: В 3 книгах. – Кн. 1.: Общие основы психологии. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 688 с.
3. Яцишин О. М. Формування мотивації вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей: Дис. ... канд. пед. наук. – Вінниця. 2004. – 239 с.